

Trda pot v življenje.

Povest. Spisal Bojko.

I.

Večer se je vrnil k svoji teti. Stara je že bila in težko je dihala, ko je napravljala večerjo sebi in Matijčku. Pod streho je stanovala v zadehli izbi. Deske so se upogibale, če je stopila hitreje po njih. Bog vé, kateri mojster jih je že polagal. Nekaj svetih podob je viselo na stenah nad ubornima posteljama. V posteljah kajpak ni bilo mehkih blazin in voljnih žimnic, v posteljnaku je bila trda ržena slama, za podzglavje pa debele vreče. Pogrinjala so bila že stara in na več mestih zakrpana s krpami raznih barv. Poleg mize sta stala dva stola. Enemu je nedostajalo pol noge, drugi je izgubil, ne vem, kdaj in kako, gornji slonilnik. V kotu je stal Matijčkov kovčeg. Sedel je na njem in čakal večerje. Teta se je počasi gnetla v kuhinji in nepotrpežljivo prenašala opeklino. Spekla se je bila namreč ravnokar na ognjišču.

Tema se je delala v sobi. Prav počasi se je plazila v sobo, previdno in čudno žalostno. In dotikala se je svetih podob, mize, stolov, postelj, naposled se je dotaknila še Matijčka. Prav lahno mu je pritisnila poljub na lice in čelo ter se drzno predla dalje. Matijček je čutil, da se mrači tudi v srcu. Milo se mu je storilo in naslonil je glavo na dlani. Dve solzi sta se mu potočili po licu in spolzeli med prsti na trhla tla. Žalosten je bil Matijček, in hudo mu je bilo pri srcu. Spomnil se je matere, od katere se je poslovil na kolodvoru. Kako mu je bilo težko! In materi je bilo težko, kakor bi bila poslednjikrat jemala slovo od njega. Zajokala je in tudi on je zajokal, ko ji je podal desnico. Ni je mogla izpustiti uboga mati iz svoje žuljave, trde roke. Ah, ta roka, ta materina roka! Pokleknil bi bil in jo poljuboval, to roko, vso ranjeno od obilnih udarcev, že tolikrat prebodeno s skelečim trnjem. Večno bi jo bil poljuboval zato, ker je materina roka, ki ga je vodila od prvega trenutka v življenju do zdaj... Ljudje so hodili mimo in se nasmihavali. Ah, ti ljudje, ki ne poznajo tiste prave, globoke ljubezni, s katero ljubi mati svojega edinca, svoj edini zaklad na vsem širokem svetu, — tiste ljubezni, s katero ljubi dober sin svojo ubogo mater... Vlak je zabrlizgal. Mati je privila Matijčka zadnjič k sebi in ga poljubila. Koliko ljubezni je bilo zatopljene v ta poljub, koliko skrbi, koliko žalosti!

„Z Bogom, Matijče! Priden bodi, moli, greha se varuj in teto ubogaj“.

In odhitel je v vagon. Zavrtela so se kolesa, zaškripala, in vlak se je premikal dalje. Črnosiv dim se je valil nad njim v jesenski dan...

Domotožje se je vzbudilo v Matijčku. Kako je bilo doma lepo in prijetno! Zvečer sta sedela z mamico v sobi. Ona je šivala, on ji je pa bral povestce. Krasne so bile te povestce. Veseli otroci so se smejali v njih in se veselili velikonočnih potic in pirhov. Da bi bilo res tako prijetno, kakor

je bilo pisano v tistih povestcah! Ali Matijče je vedel, da ni, vsaj zanj ni bilo vse tako veselo. Poznal je dečke, ki so bili bogati in so imeli lepe obleke. Njim se je godilo dobro. A ti ga niso marali. Norčevali so se iz „ubogega berača“. Peklo ga je to v srcu. Ogibal se je njih družbe in hodil sam po gozdu in po livadah, po travnikih in ob potokih. Ali nekdo drugi ga ni preziral. Gospod župnik in gospod učitelj sta ga imela rada. Žal jima je bilo, da ne bo mogel študirati, ker je ubog. Vendar sta to omenila materi. Tudi onadva bosta nekoliko podpirala fanta... V mestu je pa stanovala Matijčkova teta. In prišla je nekega dne v vas in je stopila k njegovi materi. Zelo rada in vesela jo je sprejela in pogostila po svoje. V govoru sta prišli tudi do Matijčka. In teta je bila zadovoljna, da bo vzela fanta k sebi in mu dajala hranó, mati bo pa plačevala po osem goldinarjev na mesec...

In Matijček je res prišel v latinske šole. Zlata misel je vstajala materi v srcu: „Gospod bo nekoč, pred oltarjem bo stal in daroval Bogu najsvetejšo daritev. Pri njem bom imela mirne dni...“

Matijčku so tekle solze po licu, ko je stopila nocoj teta v sobo.

„Saj ti ni tako hudo pri meni. Kaj se kremžiš? Sram te bodi! Ali si mar punica?“

Trdo ga je prijela za roko in ga peljala v kuhinjo k večerji...

II.

O Vseh svetih je prišla mati v mesto. Povprašala je gospode na gimnaziji, kako se uči Matijček. Gospodje so bili zadovoljni z njim. Matijčku je bilo pa hudo pri teti. Potožil je materi, ki ga je tolažila, naj potrpi, češ, vse mine. Prišel bo veliki dan, ko bo rešen vseh spon, ko bodo minile te nepravilike in nadloge. Ta dan je res še daleč, ali hrepeneti moramo po njem in se truditi, da pride tem hitreje. Ko pa pride, bo vesel on, in vesela bo ona.

Matijček je obljubil, da se bo ravnal po materinem nauku. Saj je materina beseda tako sladka, in kdo bi se ne ravnal po nji?

Popoldne sta šla s teto na pokopališče, gledat vence in brat napise. Lučice so brlele, lahen vetrič je včasih zavel in ugasnil onemogel in slaboten plamen. Borila se je lučka nekaj časa, pa ji je zmanjkalo moči in je ugasnila. Tako umre človek. Moči mu opešajo, kri teče leno po žilah, vedno počasneje, srcé bije v presledkih in naposled preneha.

Govorila sta o očetu. Kako zgodaj je šel v večnost! Tako dober je bil in blag in tako rano je umrl! Tako je pač na svetu... Dobri in veliki umrjó, hudobni in majhni živé. Matijček ga niti poznal ni. Zató je mater izpraševal podrobnosti o njem, dasiravno jih je slišal že stokrat... Delal je in se trudil, slabotnega zdravja je bil, nakopal si je bolezen in je umrl. Kakor tisoč drugih tako on.

Šla sta s teto v cerkev v mestu in molila za očeta. Tiha, globoka molitev je hitela k Bogu.

In Matijček je sklenil, da obilno povrne svoji materi, ko bo velik. Njena ljubezen ne bo nikoli poplačana, to vé. Ali on pokaže, da je velika tudi njegova ljubezen, da stori za svojo dobro mater vse . . .

Na poti domov se je v gnječi izgubil.

Zvečer je prišel pozno domov. Teta je bila huda. Potrpel je. Spomnil se je materinih besed . . . Saj je tudi teta dobra. Hrano mu daje in stanovanje. Mati ji sicer plača osem goldinarjev, ali kaj bo to? Mati je uboga, in tudi teta je uboga. Iz boljših časov si je prihranila, da živi. Zraven pa prodaja sadje, ko ima čas. Ali trda je teta in ga mnogo zmerja. Kolikokrat se zjoče na samem! Toda iz ljubezni do matere vse potrpi. Tudi teto ljubi, saj je njegova dobrotnica.

III.

O pustu je dobil Matijček izpričevalo. Vesel ga je bil. Saj je bilo dobro, skoro najboljše v razredu. Odličnjak je bil. Skoro tekel je z malim popirjem proti stanovanju, da ga pokaže teti, ki bo vesela . . .

Teta je sedela na polomljenem stolu in brala staro knjigo. Bilo je menda sveto pismo stare zaveze. A kmalu je odložila naočnike in knjigo, sklonila glavo na mizo in si jo podprla s koščeno desnico. Mislila je dolgo, o Matijčku je mislila. Dober deček je. Ali ona ga zmerja in kara; v njeni naravi je to. Saj bi se rada odvadila tega besedičenja, ali ne gre tako naglo, kakor bi šinila misel v glavo. In mater ima fant tako dobro. Kako skrbi ubožica zanj, zadnji krajcar dá zanj. Težko ga je prislužila v potu svojega obraza. Sama si morda niti zdrave hrane ne privošči, samo da more sin živeti v mestu . . .

V sobo stopi Matijček.

„Dober dan, teta!“

„No, kakšno izpričevalo imaš, pokaži!“

Pogleda ga ostro in natakne naočnike. Počasi vzame izpričevalo v roke, ga razgrne in bere:

„Še bolje bi bil lahko izdelal! Drugič mora biti boljše!“

Vstane in počasi oddrsa v kuhinjo.

Matijček sede na kovčeg in veselo gleda naokrog, dasi ga je teta ravnokar — mesto pohvalila — okarala. Začne žvižgati. Teta kmalu prihiti iz kuhinje in zareži:

„Uči se rajši, kakor da brez dela posedaš!“

Ali Matijčku se ni ljubilo. Danes se vendar ne bo učil. Počitnice so, da se človek odpočije. Počitek je pa tudi potreben, če je kdo delal dolgih pet mesecev z duhom in telesom.

„Teta, zdaj so štiri dni počitnice!“

Teta odide v kuhinjo in mrmra nad Matijčkom, da ne bo nič iz njega, ker prerad pase lenobo.

Matijček pa hodi gorindol po izbi in žvižga naprej. Hoče tudi nekoliko telovaditi, ker nima drugega dela. Prime trhleni stol in ga dvigne v

zrak. Drži ga z obema rokama samo za eno nogo. Ali noga je bila slaba, odlomi se, in stol pade na tla, kjer se odbije še tretja noga.

Matijček obstane poleg mize rdeč kakor češnja. Pride teta in ko zagleda razbiti stol, se razjezi, zavzdigne roko in udari Matijčka dvakrat, trikrat, da je zaleglo.

„Danes ne dobiš kosila, grdin grdi!“

* * *

Popoldne se je teta odpravila na izprehod, Matijčka je zaklenila vi sobo. Jokal je in jo prosil, naj ga pusti, da gre z njo na izprehod. A n dovolila.

„Za kazen ostaneš doma!“

Sede po navadi na kovčeg, vzame v roko knjižico, ki si jo je izposodil iz knjižnice in začne čitati. Ali ni mu hotela povest v glavo, zasledovati ni mogel dejanja, čutiti ni mogel z junaki. Odloži knjigo in začne misliti. Pred očmi je bil razbiti stol, ki ga je teta odnesla v kuhinjo. Kako je bila teta huda raditega, otepla ga je. Ali on škode ni storil nalašč, ponesrečilo se mu je, in stol je padel. Težko mu je bilo pri srcu, ker je bila teta tako huda . . . Doma je bilo vse drugače. Mati ga je rada imela, gospod župnik in gospod učitelj tudi. Pri maši je stregel in dobil desetico. Vesel jo je stisnil v roki in odhitel k materi. Desetica — to je bil že velik denar! Kruha lahko kupi, sadja ali sladkorja, da ga porabi mati za kavo, ki jo pije tako rada . . .

Včasih ga je gospod župnik poklical k sebi in mu dal potvice, sadja, včasih je celo kosil z njim. Takrat se mu je smehljalo nebo. Jasno lice je imelo, in modre, tako svetle oči. Segel bi bil po njem kakor dete po ponujani igrači, in ga potegnil náse in se ves odel z njim. Smehljalo bi se mu in ga božalo. Tako sladko bi mu bilo in lahko pri srcu, in duša bi se topila.

Prešlo je vse, kot iztočna bajka je minilo. Ali kaj je rekla mati? Gospod bo enkrat in pomagal ji bo in drugim bo pomagal. Da, da, podpiral jih bo . . . Ali kdaj bo šele to? Kolikokrat bo še lačen, preden dospe do cilja? . . . In zopet je stala mati poleg njega in ga bodrila k delu. Naprej, pri prvem koraku ne sme človek omagati. Junak mora biti. Pogum mora imeti zapisan na čelu, če hoče kaj doseči; strah ga ne sme biti pri prvem koraku v življenje . . .

Mraz je bil zunaj in sneg je padal v redkih kosmičih na zemljo. Počasi je polzel izpod neba, ali vztrajno, in zdelo se je, kot da se nebeški svod sklanja na zemljo in jo pokrije vsak čas. Zdajnzdaj završi veter in stresa drevesa v beli odeji na malem vrtu pod oknom. Pada sneg, okrog oglov pa se podé vrabci in žalostno čivkajo. Človek bi vse poklical k sebi na gorko in jih ogrel in jim dal, da bi se najedli do sitega.

Matijčku so se smilili ptički. Zeblo ga je v roke in tudi noge so mu bile mrzle. Teta je imela malo drv, zato je le redko zakurila. Matijček b

najrajše poklical vse ptičke k sebi in jih nasitil, pa sam ni imel kaj. Lačen je bil, zato je vedel, kako neprijetno je, če je želodec prazen. Tako neprijetno je, kot bi polival človeka z mrzlo vodo. Kot bi se bili naselili pajki v želodcu in predli svileno pajčevino. Zunaj pa mrzlo in v želodcu tudi . . .

Odpre okno. Prihiti par vrabičev in smukne v sobo ter žalostno začivka. Smukne pa s njimi tudi nagajivec mraz, da Matijčka strese. Par snežink vrže veter v sobo. Padejo na tla in se raztopé. Lise so ostale na tleh. Zapre okno in začne tekati po sobi, da se ugreje. Tudi vrabca vreščita po sobi in sfrfotata v kuhinjo, kjer so bila vrata odprta na stežaj. Teta je imela tam kruh, riž, ječmenček. Nagajivca z lačnim trebuščkom kmalu iztakneta, kar jima je bilo po godu. Zobljeta urno, kakor bi se bala, da skoro pride žena z dolgo metlo in ju odpodi . . .

Matijčka je zaskrbelo. Kaj poreče teta, ko zapazi, da ji je zmanjkalo ječmena? Takoj ga bo obdolžila in zopet otepla. Smilila sta se mu pa tudi lačna vrabca, zato ju je pustil . . .

Ko sta se nazobala, dvigneta ponosno glavi, si namigavata in čivkata, kakor bi si klicala pozdrave in želela na prosto. Zletita nazaj v sobo in se jameta zaletavati v šipe. Odletavata zopet, pa se zopet zadevata. Matijček ju gleda in greh se mu zdí, če bi kateri padel na tla omamljen in bi poginil. Odpre jima okno in ju izpusti . . .

Veselo sta začivkala in zletela okrog oglov. Sneg je padal, mrzel veter je bril, in Matijčka je zeblo še bolj. Zaprl je urno okno in začel hoditi po sobi . . .

Nasitil je vrabca in zopet sta odšla vesela. Samo jedi jim je treba, pa so zadovoljni. In želé si nazaj v prostost. Dà, prostost ljubijo. Saj jo tudi on ljubi, ali do nje ne more. Teta ga drži kakor v kleščah. Čakaj, izvojuje si prostost, morda po dolgih letih, in potem bo vesel. Zdaj je pa zaprt kot ujetnik in lačen je . . .

Zopet mu je bilo bridko v duši. Bog vé, koliko ljudi je lačnih danes. Klatijo se po puščavah in stepah, sneg gazijo do kolen, nevarnosti jim preté, da zaidejo in zmrznejo . . . In lačni so, da bi grizli kamen in ga jedli, če bi imeli zobe tako trdne . . .

Spomni se, da je teta shranila jabolke pod posteljo. Štela jih gotovo ni; kaj če bi jih on nekaj vzal, da si vtolaži lakoto. Že hoče seči po košari in jo potegniti k sebi. Pa stopi prav tik njega mamica in ga pogleda globoko v oči, da odskoči, kot bi ga pičil gad . . .

Pa ni bila mamica, svarila ga je vest. Sede na kovčeg in začne jokati. Dolgčas mu je bilo, lačen je bil in težko mu je bilo v srcu. Da bi prišla zdaj res mati in ga potolažila in pa objela tako ljubeče kot nekdaj! Ali ni je. Sam je, vse je tiho, le ura tiktaka v kuhinji. Stara je ta ura in počasna kakor teta . . .

Ob štirih je prišla teta. Pogledala je Matijčka in rekla osorno:

„Ali že zopet jokaš? Potovka te čaka, pojdi k nji! Nekaj ti ima sporočiti!“

Matijček je odhitel po stopnicah. Nehalo ga je zebsti, jok je izginil. solze so se posušile. Šel je v zakotno gostilno, kjer je dobil dobro ženico iz domače vasi.

Pogledala ga je starka s sočutjem in ga vprašala:

„Zakaj si jokal, Matijče? Ali ti ni dobro?“

„Lačen sem, teta Mica. Od zjutraj nisem ničesar užil. Stol sem po nesreči zlomil, zato se moram postiti ves dan . . .“

Potovka ga pogleda žalostno. Zapazila je, da je fant bled. Doma je bil rdeč, zdaj je pa že skoro jetičen. Slab je videti . . .

„Ti revež ti, na!“

Dá mu kruha in nekaj mesa. S slastjo Matijče vse pojé.

„Kakšne novice pa prinašate?“

„Matijče, nič dobrih. Ne ustraši se! Mati so slabi, bojim se, da bodo nevarno zboleli . . .“

„Naša mati?“

„Da, Matijček! Je že tako volja božja!“

Jok ga premore. —

„Zdaj ni nič hudega. Potolaži se! — Tu imaš goldinar. Gospod župnik so ga dali.“

Med tem je sedela doma teta na polomljenem stolu in imela svoje misli . . .

„Kaj, če mu umrje mati? Jaz ne morem sama skrbeti zanj. Fant tudi ni kaj prida. Zastonj ga ne bom imela. Rajši vzamem koga družega na stanovanje, ki bo boljše plačeval . . .“

Vstane in leze v kuhinjo. Kmalu zapazi, da je kruh odščipljen, da je manj ječmenčka. Razjezi se tetka.

„Ta grdin tatinski! Nič več ga ne maram! Naj gre, kamor hoče.“

Ko je stopil Matijček v izbo, plane nanj in ga oklofuta, da je zajokal na glas.

„Ti seme tatinsko, poberi se od mene! Še nocoj, kamor hočeš!“

„Ali čujte, teta! Vrabci so pozobali malo ječmenčka in okljuvali kruhek. V sobo sem jih spustil, ker so se mi smilili.“

„Nič ne bo iz tebe! Za danes naj bo! Čez štirinajst dni pa odidi, kamor hočeš!“

Odšla je v kuhinjo, da napravi večerjo. Matijček je pa sedel na kovčeg in jokal dolgo. Potem je pa vstal, hitro odprl vrata in odšel . . .

(Konec prih.)

Poslušni učenec.